

Конституційне право; муніципальне право

УДК 342.565.2

Дрозд Артем Олександрович

*аспірант кафедри історії права та держави
юридичного факультету*

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Дрозд Артем Александрович

*аспирант кафедры истории права и государства
юридического факультета*

Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

Drozd Artem

Graduate Student of the Department of History of Law and State

Faculty of Law of

Taras Shevchenko National University of Kyiv

**ОСОБЛИВОСТІ ПОЛОЖЕННЯ ОРГАНІВ КОНСТИТУЦІЙНОГО
КОНТРОЛЮ В ДЕЯКИХ КРАЇНАХ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ
ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ: ІСТОРИКО-ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ**

**ОСОБЕННОСТИ ПОЛОЖЕНИЯ ОРГАНОВ
КОНСТИТУЦИОННОГО КОНТРОЛЯ В НЕКОТОРЫХ СТРАНАХ
РОМАНО-ГЕРМАНСКОЙ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЫ: ИСТОРИКО-
СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ**

**FEATURES OF THE SITUATION OF THE BODIES OF THE
CONSTITUTIONAL CONTROL IN SOME COUNTRIES OF THE
ROMANIAN-GERMAN LEGAL SYSTEM: A HISTORICAL AND
COMPARATIVE ANALYSIS**

Анотація. Необхідність поєднання публічно-правових цілей і завдань з одного боку та інтересів індивідів з іншого, з неминучістю ставить питання про критерії, які дозволили б з'єднати в відповідних пропорціях

загальне і часткове в масштабах всієї держави. Таким критерієм, що обумовлює взаємодію особистості і влади в сучасних демократичних державах, виступає Конституція. У ній фіксуються форми і межі публічно-правового впливу і, одночасно, затверджується винятковість реалізації конституційної правосуб'єктності громадян. У цьому сенсі Конституція являє собою міру дозволеного як по відношенню до органів державної влади, так і по відношенню до людської особистості.

Будучи вищим критерієм законних повноважень владних інститутів і форм поведінкової активності приватних осіб, Конституція, проникає в абсолютно всі сфери суспільного і державного життя. Її норми надають правомірний характер всім без виключення суспільним відносинам. Внаслідок цього Основний закон держави справляє визначальний вплив на інші галузі права, надаючи їх нормам конституційного значення. В результаті формуються конституційні принципи, в змісті яких всі галузі системи права знаходять своє обґрунтування.

У переважній більшості розвинених держав світу на сьогоднішній день в тій чи іншій формі є органи судового або квазісудового конституційного контролю. Ці органи здійснюють досить специфічну діяльність – захист конституційного правопорядку від порушень з боку публічної влади. У кожній державі органи судового конституційного контролю мають свою специфіку. Дослідження зарубіжного досвіду в цій сфері дозволяє виявити його позитивні сторони з наступним можливим урахуванням при удосконаленні правового регулювання діяльності Конституційного Суду України. Крім того, в ході вивчення функціонування конституційних судів інших держав можуть бути виявлені його недоліки, аналіз яких допоможе уникнути аналогічних помилок в Україні.

Ключові слова: конституційний контроль, конституція, конституційний суд, компаративістика.

Аннотация. *Необходимость сочетания публично-правовых целей и задач с одной стороны и интересов индивидов с другой, с неизбежностью ставит вопрос о критериях, которые позволили бы соединить в соответствующих пропорциях общее и частное в масштабах всего государства. Таким критерием, обуславливает взаимодействие личности и власти в современных демократических государствах, выступает Конституция. В ней фиксируются формы и границы публично-правового воздействия и, одновременно, утверждается исключительность реализации конституционной правосубъектности граждан. В этом смысле Конституция представляет собой меру дозволенного как по отношению к органам государственной власти, так и по отношению к человеческой личности.*

Будучи высшим критерием законных полномочий властных институтов и форм поведенческой активности частных лиц, Конституция, проникает в абсолютно все сферы общественной и государственной жизни. Ее нормы предоставляют правомерный характер всех без исключения общественным отношениям. В результате Основной закон государства оказывает определяющее влияние на другие отрасли права, предоставляя их нормам конституционного значения. В результате формируются конституционные принципы, в содержании которых все отрасли системы права находят свое обоснование.

В подавляющем большинстве развитых стран мира на сегодняшний день в той или иной форме являются органы судебного или квазисудебного конституционного контроля. Эти органы осуществляют достаточно специфическую деятельность - защита конституционного правопорядка от нарушений со стороны публичной власти. В каждом государстве органы судебного конституционного контроля имеют свою специфику. Исследование зарубежного опыта в этой сфере позволяет выявить его положительные стороны с последующим возможным учетом при

совершенствовании правового регулирования деятельности Конституционного Суда Украины. Кроме того, в ходе изучения функционирования конституционных судов других государств могут быть обнаружены его недостатки, анализ которых поможет избежать аналогичных ошибок в Украине.

Ключевые слова: конституционный контроль, конституция, конституционный суд, компаративистика.

Summary. *The need to combine public law goals and objectives on the one hand and the interests of individuals on the other, inevitably raises the question of criteria that would allow combining the relevant proportions of the general and the particular across the entire state. Such a criterion determines the interaction of the individual and the authorities in modern democracies, the Constitution acts. It fixes the forms and boundaries of public law influence and, at the same time, affirms the exclusivity of the implementation of the constitutional legal personality of citizens. In this sense, the Constitution is a measure permitted both in relation to public authorities, and in relation to the human person.*

Being the highest criterion for the legal authority of power institutions and the forms of behavioural activity of private individuals, the Constitution penetrates absolutely all spheres of public and public life. Its norms provide the lawful character of all public relations without exception. As a result, the Basic Law of the State has a decisive influence on other branches of law, providing them with norms of constitutional significance. As a result, constitutional principles are formed, in the content of which all branches of the legal system find their justification.

In the vast majority of developed countries of the world today in one form or another are the bodies of judicial or quasi-judicial constitutional review. These bodies carry out quite specific activities - protecting the constitutional

order from violations by public authorities. In each state, judicial constitutional review bodies have their own specifics. The study of foreign experience in this area allows us to identify its positive aspects with subsequent possible consideration when improving the legal regulation of the activities of the Constitutional Court of Ukraine. In addition, in the course of studying the functioning of the constitutional courts of other states, its shortcomings may be discovered, the analysis of which will help to avoid similar mistakes in Ukraine.

Key words: *constitutional control, constitution, constitutional court, comparative studies.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Інститут конституційного контролю – це ключовий фактор у визначенні будь-якої правової держави. Завдяки діяльності конституційних судів, найвищий закон держави знаходиться під постійним захистом. Європейські країни мають багаторічну та успішну практику діяльності як судових, так і квазісудових органів, що особливо актуально для України, адже, Конституційний суд України постійно знаходиться в переліку недовіри громадян України.

Ключовим завданням і проблемою цього дослідження є виокремлення шляхів визначення положення Конституційного суду України на прикладі деяких європейських держав з розвинутою історією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Дослідження теоретичних та практичних аспектів положення органів конституційного контролю в країнах романо-германської правової системи передбачає широке використання наукових розробок зарубіжних, перш за все, французьких та німецьких правознавців.

Йдеться про праці таких авторів, як П. Авріль, Ф. Амон, А. Блондель, Ж. Бурдо, Ж. Ведель, М. верп, Г. Драго, М. Дюверже, Л. Дюгі, Б. Женеуа, Ж. Жікель, Г. Кельзен, Ф. Люшер, М-К. Майнінгер, Т. ді Мано, Л. Ноель, П. Пакте, М. Пріло, Б. Пуллен, Ж. Ріверо, А. Руссільон, Д. Руссо, Д. Тюрпен, Л. Фаворі, Л. Філіп, К. Емері, Е. Бенди, Е. Кляйна, Х. Гооса, Х. Хіллгрубера, Х. Лехнера, Р. Цукало, К, Шлайха, Д. Умбаха, К. Штерна, Х. Песталоцці, Х. Штарка.

Однак, наявність широкого поля іноземних дослідників тематика порівняльного аналізу є надзвичайно актуальною, але зовсім не проаналізованою в Україні, що зумовлює необхідність цього дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Основною метою (завданням) цієї статті є історико-порівняльний аналіз положення органів конституційного контролю в деяких державах романо-германської правової системи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В країнах романо-германської правової системи існує ряд форм вираження інституту конституційного контролю. Особливо актуальними для дослідження слід виокремити найбільш економічно та політично стабільні держави, котрі мають кардинально протилежні форми вираження вищезазначеного інституту, а саме: Німеччину та Францію. Німеччина – батьківщина «тотального конституційного контролю» та Франція – квазісудових органів. Виокремимо найважливіші аспекти діяльності та положення кожної з цих країн окремо, адже саме вони є прогресивним прикладом функціонування конституційної юстиції на загальнодержавному рівні.

Конституційний контроль *per se*, в тому вигляді, в якому він існує в Європі в цілому і у Франції, зокрема, знаходить своє ідейне обґрунтування в чистому вченні про право Г. Кельзена. На думку останнього, право має пірамідальну основу, в якій юридичні норми більшого рівня породжують

юридичні норми нижчого. На вершині піраміди знаходиться Конституція - установчий акт поточного правопорядку. Але вона виступає також і фундаментом держави, тим принципом, який обумовлює рівновагу політичних сил в суспільстві [8, с. 113]. Г. Кельзен, таким чином, надав праву структурованість, що, в свою чергу, дозволяє шукати і знаходити в ньому (в праві) логічну основу його існування і розвитку. Наявність логіки в будь-якому явищі неминуче передбачає раціональність цього явища. Як видається, Г. Кельзен раціоналізував право, повідомивши йому внутрішній зміст і певну самостійність. В результаті, в його вченні обґрунтовується конструкція правопорядку, всередині якої окремі одиниці правової дійсності співвідносяться між собою в строго заданих пропорціях. У піраміді правових норм Г. Кельзена кожна норма тісно пов'язана з попередньою і з подальшою, і в цій залежності корениться пояснення закономірного розвитку права.

Протягом майже 200 років, аж до 1958 р. Французька політична філософія і конституційне право розглядали закон як вираження загальної волі [7, с. 34]. Остання ж може адекватно формуватися лише при об'єднанні народу в єдине ціле, здатне зрозуміти загальний інтерес. Таким об'єднанням став парламент, як вищий орган національного представництва. Починаючи з кінця XVIII ст. саме парламент постає у Франції в якості єдиного органу державної влади, чия легітимність не викликає сумнівів. Формується шляхом виборів, створює закони, парламент, самим фактом свого існування, висловлював ідею національного суверенітету в найбільш наочною і послідовній формі. Ідея народної волі на довгі роки стала вищим принципом конституційного ладу. Цілком очевидно, що будь-які спроби поставити джерело цієї волі під контроль інших органів влади були рівносильні відмови від основних принципів демократії. Однак до середини XX в. і, особливо, після закінчення Другої світової війни, для багатьох стало

очевидним, що парламент більше не виконує свою головну функцію - забезпечувати торжество загальної волі.

Дійсно, ще з кінця XIX в. в державах Європи та Північної Америки спостерігається стійка тенденція до посилення ролі і впливу виконавчої влади. У широкому сенсі це було пов'язано зі зміною призначення самої держави. Вона з «нічного сторожа» невблаганно перетворювалося в «державу благоденства», чия мета, по крайній мірі, полягала в поліпшенні соціально-побутових умов життя громадян. Посилення ролі виконавчої влади проявилось, насамперед, в зростанні урядових повноважень. Наочним прикладом може служити правовий інститут делегованого законодавства, широке поширення якого сприяло, з часом, тісному зближенню законодавчої та виконавчої гілок влади. Отримуючи від депутатів повноваження на видання підзаконних актів, що мають силу закону, уряд перетворився в самостійний нормотворчий орган влади. Отримати ж вищеназване повноваження уряд міг лише за умови підтримки з боку більшості законодавців. А це, в свою чергу, вимагало єдності ідеології та політичної орієнтації у парламентської більшості і міністрів. Взаємна довіра депутатів і уряду стало нормою державно-правового спілкування влади [3, с. 8].

Створення Конституційної ради в 1958 р. прямо впливало із доктрини раціоналізованого парламентаризму, що є однією з основ державного механізму сучасної Франції. Як пише сучасний фахівець з конституційного права Франції Ф. Люшер, Конституційна рада була створена з єдиною метою здійснювати «нагляд» за парламентом, щоб останній не виходив за межі своїх повноважень. До компетенції Ради, таким чином, спочатку ні в найменшій мірі не входив захист прав і свобод громадян [9, с. 21]. Виконання цієї функції Конституційна рада взяла на себе самостійно значно пізніше, але, вона (функція захисту прав і свобод) з самого початку містилася в тексті конституції 1958 р. Конституційній раді

залишалося лише знайти для її здійснення необхідне правове обґрунтування, вибравши сприятливий момент в поточній політичній ситуації.

Якщо правову природу Конституційної ради Франції вважати квазісудовою, то вона буде представляти відносно рідкісне явище в світовій практиці конституційної юстиції. Дійсно, більшість сучасних розвинених держав обрали, в результаті, одну з двох, так званих, моделей конституційного контролю, «американську» або «європейську». При всій відмінності цих моделей, одне твердження є явним. І в тій, і в іншій моделі, органи, що займаються перевіркою нормативно-правових актів на відповідність Конституції, є судовими установами. Будь то суди загальної юрисдикції або спеціалізовані конституційні суди, вони однозначно є частиною судової системи відповідної держави і на їх рішення поширюється юридична сила актів правосуддя. Тому, своєрідність французької процедури конституційного контролю вимагає проведення детального аналізу юридичної природи Конституційної ради, в процесі якого слід звернутися до всього спектру діяльності цієї установи.

Більшість сучасних французьких конституціоналістів розглядають Конституційну раду як судову установу, що не позбавлена, однак, деякої специфіки, яка відрізняє її від конституційних судів більшості європейських держав. Характерно, що ще в 1981 р. один із засновників систематичного вивчення діяльності Конституційної ради Л. Фаворі писав, що відмінності Ради від судових установ загальної юрисдикції не дозволяють, тим не менш, заперечувати за ним судову природу. На думку Л. Фаворі, Конституційна рада є просто іншим судом, чиї рішення містять сильний політичний підтекст, тому що він втручається в порядок функціонування органів державної влади. Однак в силу цього Конституційний рада не втрачає своєї судової природи [5, с. 29-30].

Ще один прихильник судової природи Конституційної ради, професор Д. Руссо, особливо підкреслює, що висновок про судову природу Конституційної ради випливає з того факту, що її діяльність завжди пов'язана з вирішенням спору. Це може бути суперечка про результати парламентських або президентських виборів, суперечка між областями застосування закону і підзаконного акту. При зверненні до Конституційної ради депутатів або сенаторів, вони також оскаржують конституційність відповідного закону [10, с. 48].

Внаслідок усього вищесказаного, відштовхуючись від переважної думки французької доктрини конституційного права і спираючись на загальну характеристику діяльності Конституційної ради, можливо визнати, що за більше ніж 50 років свого існування орган конституційного контролю Франції еволюціонував настільки, що його цілком можна розглядати як судову установу.

Після поразки Німеччини у Другій світовій війні СРСР, США, Великобританія і Франція поклали на себе верховну владу в країні і розділили її на 4 окупаційні зони, почавши відновлення національної і демократичної німецької державності знизу - з місцевого самоврядування, щоб нове утворення не стало потужною централізованою державою, що порушує права власних громадян і загрожує сусіднім країнам. Одночасно на території Німеччини існував апарат управління, створений окупаційною владою зверху вниз. Існувала система відомств, керована з одного центру, а власні спроби до дії з німецької сторони могли бути допущені лише за погодженням із окупаційною владою. Мало місце також безпосереднє залучення німецьких органів союзницькими відомствами. Найшвидший розвиток німецької державності відбувався в американській зоні. У 1946 р. були створені перші конституційні комітети, обрані установчі збори земель, що виробили нові конституції земель.

При створенні нової конституції прагнули врахувати досвід попередніх конституцій, і перш за все Веймарської 1919 р. Експерти прийшли до висновку, що «в основі Веймарського механізму були структурні вади», в результаті чого до влади прийшов Гітлер і Веймарська республіка припинила своє існування в 1933 р. Пороки вбачалися переважно у відносинах уряду і народного представництва, а також у відносинах Імперії і земель [1, с. 44].

З метою створення справді правової, демократичної держави, що гарантує права і свободи, в ФРН була передбачена система судового конституційного контролю публічної влади. Для Німеччини це не було абсолютно новою ідеєю. Витоки судового конституційного контролю виявляються ще в епоху Середньовіччя, а потім ця ідея розвивалася протягом всієї історії Німеччини і втілювалася в формі судів, наділених деякими повноваженнями в цій сфері [2, с. 133].

Створенням ФКС в 1949 р. Основний закон для ФРН передбачив спеціальну юридичну структуру - *sui generis* (від лат. - в своєму роді). Формування, завдання та компетенція ФКС в найзагальнішому вигляді регулюються статтями 92-94 Основного закону. Подальші правила про організацію, компетенції містяться в Законі про Федеральний конституційний суд від 12 березня 1951 р., а також в Регламенті ФКС від 15 грудня 1986 р. ФКС приступив до роботи більше ніж через два роки після вступу в силу Основного закону - 9 вересня 1951 р. було винесено перше рішення [4].

ФКС покликаний в якості вищого органу судового конституційного контролю Федерації припиняти порушення публічною владою Основного закону. Він не є ревізійною судовою інстанцією, яка вирішує конкретні конституційно-правові питання в рамках цивільного або кримінального провадження. У його компетенцію входить вирішення виключно конституційно-правових питань в цілому: тлумачення Основного закону є

обов'язковим до виконання. З метою виконання функцій «верховного стража Конституції» Основний закон наділив ФКС вельми широкими повноваженнями.

Як конституційний, а не тільки судовий орган ФКС на відміну від інших федеральних судів має особливий організаційний статус:

1) ФКС користується такою ж регламентарною автономією, як Бундестаг або Бундесрат. Хоча раніше Основний закон і інші закони не надавали йому для цього повноважень. Перший Регламент ФКС з'явився тільки в 1975 р., за винятком встановленого в 1971 р. процесуального порядку вираження своєї незгоди суддями. Чинний нині Регламент був прийнятий в 1986 р. Обидва Регламенти були опубліковані Головою суду в Віснику федеральних законів (Bundesgesetzblatt) аналогічно опублікуванню Регламентів інших конституційних органів, наприклад Бундестагу. Регламенти інших федеральних судів, навпаки, публікуються не головою цього суду, а компетентним федеральним міністром і не в Віснику федеральних законів, а в Федеральному віснику (Bundesanzeiger) [6, с. 49].

2) «Як рівний іншим вищим федеральним органам» (меморандум) ФКС може взаємодіяти з іншими конституційними органами без посередництва міністерства, самостійно формувати свій бюджет (в рамках загального бюджету) та Голова суду виступає вищим керівником службовців суду. За протоколом Голова ФКС стоїть на п'ятій позиції слідом за Федеральним президентом, Головою Бундестагу, Головою Бундесрату і Федеральним канцлером. ФКС не перебуває у підвідомчості у міністерства, як інші федеральні суди, не підкоряється службовому нагляду [6, с. 49].

3) Судді ФКС є суддями, але не самостійними конституційними органами. Причому це не федеральні судді, а судді ФКС [6, с. 50].

В якості судового органу ФКС займає особливе становище в судовій системі в цілому. Він не є судом, який поряд з іншими судами входить в загальний інстанційний порядок і тим самим не є по відношенню до них

вище стоячим судом. ФКС приймає свої рішення завжди як перша і одночасно остання інстанція. По предмету і юридичній дії його рішень ФКС займає провідне місце в системі судових органів Федерації. Він має широкі повноваження, починаючи від скасування адміністративних і судових рішень, що порушують Основний закон. До них відносяться і визнання недійсними законів, і винесення обов'язкових остаточних рішень по спорах між вищими органами державної влади у Федерації і землях. Навіть якщо його рішення стосуються порушених прав або передбачуваних обов'язків, ФКС виконує при цьому скоріше функцію об'єктивного забезпечення конституційного права, ніж функцію захисту суб'єктивних прав.

У юридичній літературі висловлена точка зору, згідно з якою ФКС іноді перетворюється в «суд супервищої інстанції» в процесі по конституційній скарзі, коли перевірка ФКС і контроль за одноманітністю дотримання основних прав в актах публічної влади можливі тільки після вичерпання заявником скарги всіх інших засобів захисту права. У той же час ФКС, судячи з його власним висловлюванням, «супервищою інстанцією» бути не хоче. ФКС оголосив визначення форми процесу, встановлення і оцінку фактів, тлумачення права і його застосування в конкретній справі завданням тільки компетентного суду і предметом його власної перевірки, що показує лише роль ФКС як «супер апеляційного суду» [11, с. 1].

Наділення ФКС особливим статусом, надання йому одночасно рис і судового, і конституційного органу не могло не вплинути на формування його повноважень, на розподіл компетенції між ФКС і загальними судами, а також Конституційними судами земель. Положення ФКС можна охарактеризувати наступним виразом: перший серед рівних. У його компетенцію входять тільки питання конституційного права - так звана конституційна підсудність. Навіть якщо ФКС розглядає конституційну скаргу, подану на рішення іншого суду, він має право досліджувати лише

питання про порушення цим судовим рішенням основних прав заявника, наданих йому Основним законом. Як гарант і страж Конституції ФКС стежить за тим, щоб жоден орган публічної влади і ніхто інший не порушували положення Основного закону. Для цього він наділений значними повноваженнями: від визнання акта публічної влади неконституційним, до позбавлення основних прав і заборони партій. Настільки велика компетенція органу судового конституційного контролю нетипова для країн з європейською системою конституційного контролю. ФКС ФРН був створений як вершина правової держави. Він володіє надзвичайним авторитетом на всій території ФРН.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку у даному напрямку. Отже, аналізуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що інститут конституційного контролю в деяких країнах романо-германської правової системи може кардинально відрізнитися як історією свого створення, так і функціями та статусом. Німеччина – як «ідеальна» правова система стала фундаментом для формування «потужного» конституційного суду, в якому ФКС забезпечує тотальний контроль за конституційністю життя держави.

Французька модель конституційного контролю досі являється надзвичайно дискусійною, адже питання судового чи квазісудового статусу Конституційної ради є ключовим у її діяльності. Однак, це питання виникає виключно на рівні доктринальних досліджень, а на практиці Конституційна рада продовжує забезпечувати захист прав і свобод людини і громадянина та відповідність життєдіяльності держави нормам Основного закону.

Для України найближчою є «Німецька модель конституційного контролю» з сильним конституційним судом. Проте, ключовим аспектом повинна бути саме – незалежність Конституційного суду України. Він повинен бути самостійним у прийнятті будь-яких рішень і не залежати від

політичної верхівки держави, що проявляється в історії функціонування Конституційного суду України.

Література

1. Маунц Т. Государственное право Германии (ФРГ и ГДР) / под ред. д.ю.н., проф. Г.С. Гурвича, М, Издательство иностранной литературы. 1959. 596 с.
2. Свистунова М.А. Истоки судебного конституционного контроля в Федеративной Республике Германии // Журнал российского права. №5. 2007. С. 133-137.
3. Avril P., Gicquel J. Le Conseil constitutionnel. Paris. 2011. 202 p.
4. Bundesgesetzblatt. 1951. 243 p.
5. Cours constitutionnelles europeennes et droits fondamentaux. Actes du Pe Colloque d'Aix-en-Provence 19-21 fevrier 1981 / Sous la direction de L. Favoreu. Aix-en-Provence. 1981. 540 p.
6. Dadura P. Die Bedeutung von Präjudizien im öffentlichen Recht, in: Blaurock (Hrsg.), Die Bedeutung von Präjudizien im deutschen und französischen Recht, 1985. 488 s.
7. Declaration des droits de l'homme et du Citoyen du 26 aout 1789, art. 6 // Les Constitutions de la France depuis 1789. Paris. 1995. P. 34.
8. Kelsen H. The general theory of law and state. Cambridge-Massachusetts, 1949, 516 p.
9. Luchaire F. Le Conseil constitutionnel. Tome 1 - Organisation et attributions. Paris. 1997. 490 p.
10. Rousseau D. Droit du contentieux constitutionnel. Paris. 1995. 513 p.
11. Verfassungsprozessrecht von Dr. C. Hillgruber und C. Goos. 2., neu bearbeitete Auflage. C.F. Müller Verlag Heidelberg. 2006. 339 s.

References

1. Maunts T. Gosudarstvennoe pravo Germanii (FRG i GDR) / pod red. d.yu.n., prof. G.S. Gurvicha. M.: Izdatelstvo inostrannoy literatury. 1959. 596 s.
2. Svistunova M.A. Istoki sudebnogo konstitutsionnogo kontrolya v Federativnoy Respublike Germanii // Zhurnal rossiyskogo prava. 2007. №5. S. 133-137.
3. Avril P., Gicquel J. Le Conseil constitutionnel. Paris. 2011. 202 p.
4. Bundesgesetzblatt. 1951. 243 p.
5. Cours constitutionnelles europeennes et droits fondamentaux. Actes du IIe Colloque d'Aix-en-Provence 19-21 fevrier 1981 / Sous la direction de L. Favoreu. Aix-en-Provence. 1981. 540 p.
6. Dadura P. Die Bedeutung von Präjudizien im öffentlichen Recht, in: Blaurock (Hrsg.), Die Bedeutung von Präjudizien im deutschen und französischen Recht. 1985. 488 s.
7. Declaration des droits de l'homme et du Citoyen du 26 aout 1789, art. 6 // Les Constitutions de la France depuis 1789. Paris, 1995. P. 34.
8. Kelsen H. The general theory of law and state. Cambridge-Massachusetts. 1949. 516 p.
9. Luchaire F. Le Conseil constitutionnel. Tome 1 - Organisation et attributions. Paris. 1997. 490 p.
10. Rousseau D. Droit du contentieux constitutionnel. Paris. 1995. 513 p.
11. Verfassungsprozessrecht von Dr. C. Hillgruber und C. Goos. 2., neu bearbeitete Auflage. C.F. Müller Verlag Heidelberg. 2006. 339 s.